

ΤΙ ΘΥΜΙΖΕΙ ΕΝΑ ΚΥΠΑΡΙΣΣΙ...

ΠΑΙΔΙΚΑΙ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

ὕτά, ὅπου ἐπιμένει ἡ ψυχὴ μου νὰ ὑπαγορεύσῃ εἰς τὴν πέννα, ἔχουν τὴν ἀφορμὴν τους εἰς ἓνα περιστατικό, ἐκ πρώτης ὄψεως ὅλως διόλου ἄσχετο.

Εἶναι κάπου ὀλίγες ἡμέρες, ὅπου εἶδα νὰ κόβουν μὲ τὸ τσικοῦρι ἓνα παλαιό, γερασμένο κυπαρίσσι, ὀλοκίτρινο, σὰν νὰ τὸ εἶχε ἀγκαλιάσει σφιχτὰ ὁ Χάρος, μὲ τὴ μορφή αὐτὴ τὴ φορὰ μιᾶς καυστικῆς φλόγας, ὃ ἠθοποιὸς αὐτός, ὅπου τόσες ἀλλάζει μορφές εἰς τὴν σκηνὴ τῆς τραγωδίας τοῦ Σύμπαντος. Μόνο στὴν ψηλότερῃ του κορυφῇ ὃ ἥλιος ἐφώτιζε ζωηρὰ μία μικρὴ τούφα, ποὺ εἶχε μείνει ἀκόμη πράσινη, καὶ ἔλαμπε τὴν ἴδια λάμπι πού χύνουν καμμιά φορὰ τὰ μάτια μελλοθανάτου στὶς τελευταῖες στιγμὲς τῆς ζωῆς.

Τὸ κυπαρίσσι αὐτὸ ἦταν μέσα εἰς ἓνα κῆπο, στὸ βάθος, σ' ἓνα στενὸ δρομάκι στὴν Κολοκυθού. Ἐπῆγαινα ἐκεῖ νὰ ξεκουράζω τὴν ψυχὴ μου ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴ δροσιὰ μιᾶς φουντωτῆς λεύκας, ὅπου ἐσκίαζε τὴ στέρνα, καὶ νὰ μὲ νανουρίζῃ σὲ μιὰ παρήγορη νάρκη τὸ νερό, ποὺ ἔχυνε στὴ στέρνα τὸ μαγγάνι, μᾶζι μὲ τὸ παραπονετικὸ τραγούδι του.

Αὐτὸ ἦταν ὅλο. Καὶ ὅμως ἐφθανε γιὰ νὰ δημιουργήσῃ αὐτὰ ποὺ ἀκολουθοῦν.

“Ολοι ἔχομε τὴν ἰδέα, ὅτι τὰς αἰσθήσεις μᾶς τὰς ἐχάρισε ἡ φύσις, γιὰ νὰ ἀπολαμβάνωμε τὴ ζωὴ. Καί, λέγοντας ζωὴ, βέβαια δὲν ἔννοοῦμεν ἄλλο παρὰ τὸ παρόν. Πήγαινε νὰ ζητήσης τῇ ζωῇ εἰς τὸ Ἄνυπαρκτο, ἀφοῦ ἐκύλισεν εἰς τοῦ παρελθόντος τὰ ἀπύθμενα βάρη, ἢ ζήτησέ την, ἐὰν θέλῃς, μὲ μία προεξοφλητικὴ ἀπόλαυσι, εἰς τὰς ἐλπίδας τοῦ ἀγνώστου μέλλοντος.

Καὶ ὅμως αἱ αἰσθήσεις δὲν εἶναι ἀπλῶς ταπεινὲς ὑπέρτριες τοῦ παρόντος. Ἡ φύσις, ὅπου μᾶς τις ἐχάρισε, τοὺς ἀνέθεσε ἕνα προορισμὸν πολὺ πλέον εὐγενικὸν καὶ πολὺ φιλανθρωπότερον· ὄχι μόνον νὰ ἀνακαλοῦν εἰς τὴ μνήμη μας τὰ περασμένα, ἀλλὰ καὶ νὰ μᾶς ξαναγορῶσιν εἰς τὴν περασμένην μας ζωὴν, νὰ μᾶς τὴν ξαναδίδουν πάλι ἀκέρια, σὰν σὲ μία ὀπτασίαν, σὲ ἕνα ὀραματισμὸν μὲ ὀρμητικὴν ἀναδρομὴν σὲ μία δευτέρην ἔκδοσιν τῆς τότε ζωῆς, χωρὶς προσθίῃκες καὶ βελτιώσεις, εἶναι ἀλήθεια, ἀλλὰ καὶ χωρὶς παραλείψεις. Διότι εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴ ἡ μνήμη, τὴν ὁποίαν ἀφυπνίζουσι, εἶναι ἀπλῶς ὁ ἐντεταλμένος ἄγγελος μᾶς νεκραναστάσεως, ἀδιάφορο ἂν εἶναι ἐφήμερον. Καὶ αὐτὴ τὴν ἀνήθησι τῆς ζωῆς εἰς τὰ περασμένα, μᾶς τὴν χαρίζουσι ἢ μία μυρωδιά, ποὺ εἰσπνέομε τυχαίως, ἢ μία μολπὴ, ἕνα τραγούδι, ποὺ εἶχε κάποτε κάποια θέσι εἰς τὴν ὑπαρξίαν μας, ἢ ἡ θεὰ μᾶς ἀπὸ ἐκεῖνας τὰς εἰκόνας ὑπέροχα καλλιτεχνικάς, ὅπου παρασκευάζει ἕξαφνα ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια μας ἢ φύσις, διὰ νὰ μᾶς ἐνθυμίση, φαίνεται, ὅτι σὲ μία ἀπροσδιόριστον ἐποχὴ ἡ ζωὴ μας ἦταν πλαισιωμένη μέσα σὲ μία παρόμοια εἰκόνα.

Καὶ αὐτὸ τὸν οἰκτίρμονα σκοπὸν τὸν ἐκτελοῦν αἱ αἰσθήσεις, δι' ἐκείνους, ὅπου τὸ φύλλον πορείας τῆς ζωῆς των ὀλίγες ἔχει ἀκόμη λεικῆς γραμμῆς, γιὰ τὴν φθάνουσι εἰς τὸν ἀκροῖον σταθμὸν τῆς. Διότι τότε ἐλκύνει τὸν ἀνθρώπον ἡ γοητεία μᾶς συγκεντρώσεως εἰς τὸν ἑαυτὸν του. Τότε εἶναι παρήγορον τὸ ἀναληπτικὸν μᾶς εἰσπνοῆς ἀπὸ τῆς ζωῆς τοῦ παρελθόντος. Τότε, εἰς αὐτὰς τὰς στιγμὰς τῆς δύσεως, ὅπου γέρνει αὐτὴ πίσω ἀπὸ τὴν σκοτεινὴν θολάδα τοῦ Ἄγνώστου καὶ

δίχνει τῆς τελευταῖες ἀκτῖνες τοῦ ἀποχαιρετισμοῦ, ὅπως ὅταν δύη ὁ ἥλιος πὺν μᾶς τὸν κούβουν ἀπόμακρα βουνά.

Καὶ φθάνει σ' αὐτὸν τὸν ὑψηλό της σκοπὸ ἡ φιλανθρωπία τῶν αἰσθήσεων, ἕως τὸ νὰ μᾶς ἐπαναφέρουν κατὰ προτίμησι στὴν πρώτη πρώτη ἐξάνθησι τῆς ζωῆς, γιὰτὶ σ' αὐτὴ τὴν περίοδο εἶναι περισσότερο χυμένο τῆς χαρᾶς τὸ φῶς, καὶ μάλιστα κατ' εὐθειαν, χωρὶς νὰ ἔχουν ποτὲ τὴ σκληρότητα νὰ μᾶς ἀναγκάζουν νὰ περνοῦμε ἀπὸ τοὺς διαμέσους σταθμούς τοῦ παρελθόντος.

*
* *

Καὶ τώρα ξαναγυρίζω στὸ κυπαρίσσι τὸ κατάδικο, ὅπου ἔπεφταν ἀπάνω στὸν κορμό του οἱ τσικουριὲς τοῦ κηπουροῦ, ἑνὸς νέου μὲ ἀτσαλένια μπράτσα. Ἐπεφταν στὸν κορμό του, ἀλλὰ μαζὶ καὶ στὴν καρδιά μου· γιὰτὶ ποτὲ δὲν ἠμπόρεσα νὰ πεισθῶ ὅτι τὰ φυτὰ δὲν ἔχουν ζωὴ καὶ ὅλα τῆς ζωῆς τὰ συναισθήματα, καὶ ἂν ἀκόμη ἀφήσω κατὰ μέρος τοὺς Στωϊκοὺς, ὅπου μὲ τὶς θεωρίες των τοῦ ὑλοζωϊσμοῦ πιστεύουν ὅτι ἡ ὕλη, καὶ αὐτὴ ἀκόμη πὺν τὴν ὀνομάζουμε ἄνοργανη, ἔχει μέσα της τὴ ζωὴ, τὴν αἴσθησι καὶ τὴ δύναμι. Ἐνα μόνο δὲν γνωρίζω· τί εἶναι κάθε ζωὴ, καὶ ἐπομένως τί εἶναι καὶ τοῦ δένδρου καὶ τοῦ λουλουδιοῦ ἡ ζωὴ.

Καὶ ἐνῶ ἔχτυποῦσε τὸ τσικουῖρι καὶ ἔτρεχε ἀντὶ γιὰ αἷμα, κεκριμαπαρένιο τὸ δάκρυ ἀπὸ κάθε τραῦμα, ὅπου ἀνοίγε στὸν κορμό, ἄρχισα νὰ εἰσπνέω, χωρὶς νὰ τὸ ἀντιλαμβάνωμαι στὴν ἀρχή, ἕνα ἄρωμα ἀβρό, μὰ γεμάτο πίκρα καὶ μελαγχολία: τὸ ξεχωριστὸ ἄρωμα τοῦ κυπαρισσιοῦ. Γιὰτὶ καὶ οἱ μυρωδιὲς ἀναδίδουν καὶ αὐτὲς τὰ αἰσθημάτα των. Ὁσφρανθῆτε ἔξαφνα μὲ προσοχὴ χρυσάνθεμα, τὰ λουλούδια τῆς παρακιμῆς, ὅπου ἀνθίζουν, ὡς γιὰ ἀποχαιρετισμὸ τῆς φύσεως, ὅταν ὅλη ἡ δημιουργία πέρτει στὴ χειμερινὴ νεκροφάνεια, καὶ μὴ ὀμολογήσετε, ἂν θέλετε, ὅτι τὸ ἄρωμά τους εἶναι πίκρα καὶ πένθος.

Καὶ τὸ ὀσοφούσα τὸ ἄρωμα τοῦ κυπαρισσιοῦ μὲ ξεχωριστὴ ἀγάπη, σὰν κάτι πολὺ γνώριμο, λατρευτὸ ἀπὸ λησιμονημένους χρόνους. Αἰσθανόμουν μὲ αὐτὸ ὅτι ἐκείνη τὴ στιγμή

Ξαναγύριζα σὲ κάποια ζωὴ, πού ἦταν μιὰ φορὰ δική μου, πού ἐγὼ τὴν εἶχα ζήσει σὲ πολὺ παλιὰ πολὺ ἀπομακρυσμένα χρόνια.

Καὶ μοῦ συνέβη αὐτὸ γιατί τὸ ἴδιο ἄρωμα τὸ ἀνάδιδαν κάποτε δυὸ μεγάλοι σωροὶ ἀπὸ ξυλεία κυπαρισσένια, ἀπὸ κορμούς, πού ἦσαν τοποθετημένοι πλαγιαστοὶ σὲ μία ἄκρη μιᾶς ἀπέραντης αὐλῆς μεγαλύτερης ἀπὸ μεγάλη πλατεῖα, τοιχογυρισμένης ἀπὸ πολὺ ψηλοὺς τοίχους, ὅπου ἔπαιζα ἐκεῖ μέσα μὲ ἄλλα συνομίληκα παιδάκια, καὶ συχνὰ ἔξεκουραζόμαστε ἀπάνω σὲ κείνη τὴν ξυλεία τῶν κυπαρισσιῶν.

Αὐτὴ ἡ αὐλὴ ἦταν ὁ περίβολος τοῦ Ὀπλοστασίου εἰς τὸ Ναύπλιον, τοῦ ὁποίου ὁ καλὸς μου πατέρας ἦταν τότε διευθυντής.

Ἦμουν πέντε χρόνων; ἔξι; Δὲν ἠμπορῶ νὰ τὸ προσδιορίσω. Ἦξεύρω μόνον ὅτι ἀκόμη δὲν μὲ εἶχαν στείλει εἰς τὸ σχολεῖον.

Ἀπὸ αὐτὸ τὸ σημεῖο ἄρχισε νὰ ξετυλίγεται πάλι ἡ ζωὴ μου τὴν ἡμέρα ἐκείνη ὅπου ἐγκρέμιζαν τὸ κυπαρίσσι. Εἶδα μὲ μιὰ ἀφάνταστη ἐνάργεια τὰ μικρὰ προσωπάκια τῶν συντρόφων μου, καὶ ἔξωντάνευαν μέσα μου ὅλες οἱ χαρὲς ἐκείνου τοῦ καιροῦ, τόσο εὐκόλες μὲ τὸ τίποτε σὲ κείνη τὴν ἡλικία, καὶ ὅλες οἱ τρέλλες καὶ τὰ ἀμοιβαῖα τσακώματα καὶ δαρσίματα μὲ τὰ συνομίληκα παιδάκια, πού παίζαμε, ἀπλᾶ μικροδιαλείμματα τῶν παιγνιδιῶν, πού σὲ λίγο ἐτελείωναν πάντα μὲ τὴ συμφιλίωσι.

Καὶ αἰσθάνομαι ἀκόμη καὶ τώρα τὴν ἐντύπωσι ποῦ μᾶς ἔκανε σὲ μᾶς τὰ μικρούτσικα τὸ φοβερὸ ὕψος τοῦ τοίχου πού ἐμάντρωνε αὐτὸ τὸν περίβολο. Γιατί αὐτὸς ἦταν ἡ ἴδια ἡ παραλιακὴ πλευρὰ τοῦ φρουρίου, χτισμένου μὲ μεγάλες μαυρισμένες πελεκητὲς πέτρες, ὅπου καθὼς ξεχώριζαν εἶχαν φυτρῶσει καὶ τίς ἐσκέπαζαν κάθε εἶδους πρασινάδες. Καὶ θαρρῶ πὼς βλέπω ἀκόμη τώρα νὰ κρέμονται καὶ νὰ τίς κουνᾷ ὁ μπάτης χρυσοπράσινες καπαριὲς μὲ τὰ ἄσπρα τους λουλούδια, καὶ ἓνα ἄλλο φυτό, ὅπου αὐτὸ μονάχα μᾶς ἐνδιέφερε τότε ἐμᾶς τὰ μικρά. Ἦσαν οἱ γλυκὸροζες, φορτωμένες τὴν ἀνοιξὶ μὲ τὰ τριανταφυλλιά τους λουλουδάκια, ὅπου γιὰ νὰ

τὶς φιδάνουμε καὶ νὰ κόβουμε τὶς ῥίζες τους, ἐκάναμε πλάτη τὸ ἓνα παιδί ἀπάνω στὸν ὤμο τοῦ ἄλλου. Καὶ μὲ αὐτὴ τὴν ἀνασυγκρότησι τῆς παιδικῆς ζωῆς, — ὅποιος θέλει ἄς μὴ μὲ πιστέψη — αἰσθάνομαι καὶ τώρα στὸ στόμα τῆ γλυκειά, τὴν ἀρωματικὴ γεῦσι τῆς γλυκόρριζας, ὅπου ἦταν τότε τὸ ἔπαθλο ὄλων αὐτῶν μας τῶν προσπαθειῶν.

*
* *

Ἐκεῖ μέσα, θυμᾶμαι, ἦσαν πολλῆς σειρῆς ἀπὸ κανόνια ἄλλα σιδερένια, βαμμένα μαῖτρα, καὶ ἄλλα μπρούντινα, ὅπου ἔλαμπαν σκεπασμένα μὲ σιολίσματα καὶ γραμμата. Δὲν εἶχα γι' αὐτὰ καμμία ἄλλη ἐντύπωσι, παρὰ μόνον ὅτι ἄκουα πὼς βγάζουν φλόγες, πὼς βροντοῦν, ὅπως ὅταν ἀστράφτη ὁ οὐρανός, καὶ πὼς σκοιώνουν. Τὰ εἶχα πάρει ἀπὸ μεγάλο φόβο. Ἄλλὰ κατώρθωσε νὰ μὲ κάμη φίλο μαζί τους ὁ Δημητράκης· ἓνα παιδί ὄχι ἀκόμη ἔφηβο, μαθητευόμενος τοῦ λόχου τῶν Τεχνιτῶν τοῦ Ὀπλοστασίου. Ἄν καὶ εἶχε διπλὰ χρόνια ἀπὸ μένα, τὸν ἀγαποῦσα σὰν συνομηλικό μου. Γιατὶ ἡ συντροφιά του μοῦ ἦταν ἡ ἐνωτικὴ γραμμὴ τοῦ μικροῦ παιδιοῦ μὲ τοὺς μεγάλους. Καὶ τὸ εἶχε μεγάλη χαρὰ καὶ ὑπερηφάνεια, ὅταν ἐσκόλαζαν τὰ συνεργεῖα, νὰ παίρῃ ἀπὸ τὸ χέρι τὸ παιδάκι τοῦ Διευθυντοῦ, καὶ νὰ μὲ σιργιανᾷ καὶ νὰ μοῦ ἐξηγῇ κάθε πράγμα, πὺν τὸ ἐθεώρει ὅτι ἀνῆκε στὴ στρατιωτικὴ του ἀρμοδιότητα. Θαρρῶ πὼς τὸν βλέπω ἀκόμη τὸ μικρὸ μαθητευόμενο, μὲ τὴν κομπή γιορτινὴ στολή του, μὲ τὸ σπαθάκι του ζωσμένο στὴ μέση, ὅπου τοῦ ἔφθανε ὡς τὰ πόδια. Αὐτὸς μὲ ἐσυμφιλίωσε μὲ τὰ κανόνια. Μοῦ ἔδωσε ἐπίσημη διαβεβαίωσι, ὅτι τίποτα δὲν ἔχω νὰ φοβοῦμαι ἀπὸ αὐτὰ, γιατί κανεὶς πλιά δὲν τὰ ρίχνει καὶ θὰ εἶναι γιὰ πάντα βουβὰ καὶ σιωπηλά. «Εἶναι, πὼς νὰ σοῦ πῶ, σὰν τὸν ἀρχιτεχνίτη μου τοῦ δρειχαλκείου, τὸ Μαστρονικόλα, ὅπου ἐπῆρε προχθὲς τὴν ἀποστρατεία του. Ἄλλοτε, μοῦ εἶπε, αὐτὰ τὰ κανόνια ἦταν φόβος καὶ τρόμος, ὅπου μὲ ἄλλα ἀπὸ αὐτὰ ἐπολεμοῦσαν τοὺς Τούρκους οἱ πατέρες μας καὶ ἄλλα τοὺς τὰ ἀρπάζανε ἀπὸ τὰ χέρια τους, ἀπάνω στὴ φωτιά τοῦ πολέμου». Καὶ εἶχα τόση ἐμπιστοσύνη στὸ Δημητράκη, ὅπου

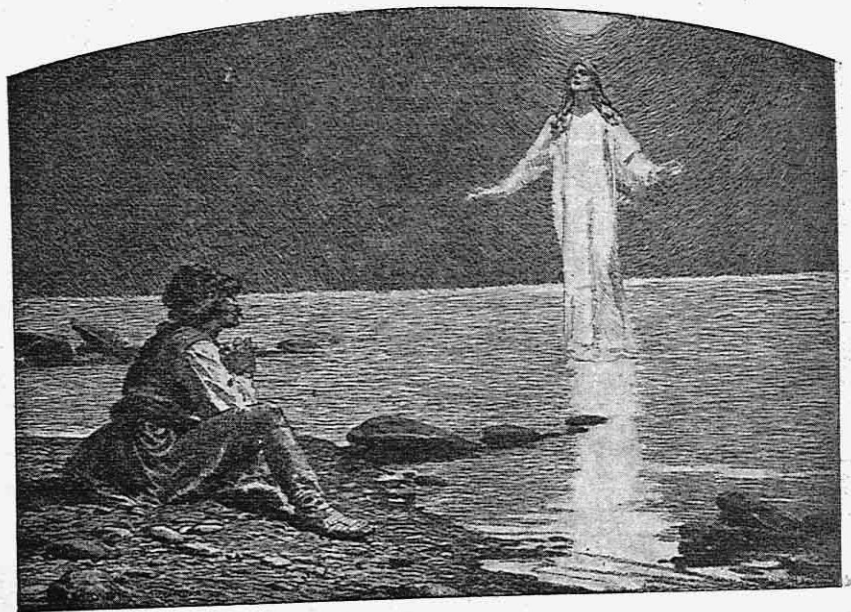

ὄχι μόνο μου ἔδωξε τὸ φόβο, ἀλλὰ μὲ ἔκαμε τὸσὺν νὰ τὰ ἀγαπήσω, ὥστε τὰ ἔκαβαλίκευα, καὶ τὰ ἐχάιδευα καὶ σὺν ὑστερο εἶχα φθάσει νὰ ἀπαιτήσω νὰ μου κάμουν καὶ μὲν ἓνα μικρὸ κανονάκι δικό μου, μικρότερο ἀπὸ πιθαμὴ, δουλειὰ πού τὴν ἀνέλαβε ὁ Δημητράκης, μαζί μὲ μεγαλειτέρους τοῦ συνεργείου του. Καὶ ἔτσι μου ἔδωσαν τὴ χαρὰ νὰ τὸ ὄξνω καὶ ἐγὼ ἀπὸ τὸ μπαλκόνι τοῦ σπιτιοῦ μας, στὶς ἐθνικὲς ἐορτές, ὅπου ἐβροντοφωνοῦσαν ὁ **Φιδιάς** καὶ τὰ ἄλλα κανόνια τοῦ Παλαμηδιοῦ, καθὼς καὶ **Τὰ Πέντε Ἀδέρφια**, στὸ παραλιακὸ πυροβολεῖο, πού ἦσαν στὸν Ἄγωνά τὰ κανόνια τῆς «Καρτερίας».

Καὶ ἔξακολούθησαν σὰν κρίκοι μιᾶς ἀδιάσπαστης ἀλυσίδας οἱ λεπτομέρειες τῆς παιδικῆς ζωῆς, γιατί, ὅπως λέγει ὁ Σκορμπ, χωρὶς δὲ νὰ κἀνη καμμία ἀνακάλυψι, «μὲ αὐτὲς τρέφεται καὶ ἔξακολουθεῖ νὰ σύρεται στὴ ζωὴ τὸ γῆρας». Μία ἀπὸ αὐτὲς τὶς λεπτομέρειες εἶχε τότε μεγάλη ἐπιρροή, ὄχι στὶς ἡμέρες μου, ἀλλὰ στὶς νύχτες μου, πού μου εἶχανε τὶς περισσότερες μαρτύριο.

Στὸν τοῖχο τοῦ φρουρίου πού ἔζωνε τὸν περίβολο ἦταν χτισμένη μιὰ μεγάλη μαρμαρένια πλάκα καὶ ἄλλες ὅμοιες στὴν πύλη του καὶ ἀπὸ ἄλλες πλευρές. Ὅλες μὲ τὰ ἴδια σκαλισμάτα: ἓνα θηρίο μὲ φουντωτὰ μαλλιά καὶ γένεια, ἀνάγρια μουστάκια, μάτια γουρλωτὰ καὶ μὲ ξεπεταμένα μυτερὰ δόντια. Χώρια μάλιστα πού εἶχε καὶ δύο μεγάλες φτεροῦγες. Καὶ μὲ τὸ ἓνα του πόδι ἔσφιγγε ἀπὸ πάνω μὲ τὰ νύχια του ἀνοιχτὸ ἓνα μεγάλο βιβλίον μὲ γράμματα, ὅπου ἔμοιαζε καθὼς ἦταν ἀνοιχτὸ μὲ τὸ Εὐαγγέλιον, ὅπου ἐδιάβαζαν τὶς Κυριακὲς στὴν ἐκκλησίᾳ τῆς ἐνορίας μας τὸν Ἅγιον Δημήτρη. Ἐφοροτόμουνα τὸ Δημητράκη, πού εἶχα περισσότερο θάρρος μαζί του κι' ἀπὸ τὸν πατέρα μου, νὰ μου τὸ ἐξηγήσῃ μὲ τὴν ἐπίμονη περιέργεια τῶν μικρῶν πού ἀπαιτεῖ πάντα μία ἀπάντησι, ὅποια καὶ νῆναι.

— Τί νὰ σοῦ πῶ, μου ἔλεγε. Νά, αὐτὰ εἶναι κορῶνες τοῦ καιροῦ πού εἶχαν οἱ Φράγκοι τὸ Ἄνάπλι δικό τους. Ὅσο γιὰ τὰ γράμματα τοῦ βιβλίου, Μανωλάκη μου, κι' αὐτὰ φράγκικα. Μοῦ εἶπαν πῶς εἶναι βενετσιάνικα.

Κάνε την είχε ερωτικά ποιήση ὁ λογισμὸς μου
κ' ἂν ὄνειρο, στὰν μ' ἔθρεψε τὸ γάλα τῆς μητρός μου.
Σολωμός.

Δ. ΜΠΙΣΚΙΝΗ

Ἄλλὰ γιὰ τὴ δυστυχία μου εἶχε ἀναλάβει αὐθόρμητος τὴ φροντίδα νὰ μοῦ εἰπῆ πολλὰ γι' αὐτὸ τὸ θηρίο ἢ συχωρεμένη ἢ νταντά μου, ἢ κυρὰ Παρασκευοῦλα. Ἐγὼ τὴν ἔλεγα νταντά μου, μὰ αὐτὴ ἦταν καὶ γιὰ ὅλη τὴν ἄλλη λάτρα τοῦ σπιτιοῦ. Αὐτὸ δὰ μᾶς ἔλειπε νὰ εἶχαμε καὶ δύο ὑπηρετρίες! Ἦταν ἀπὸ ἓνα κοντινὸ χωριὸ τοῦ κάμπου, τὴ Νταλαμανάρα. Χωρὶς νὰ ξέρω τὸ γιατί, τὸ ὄνομα αὐτοῦ τοῦ χωριοῦ μοῦ ἐφαίνονταν πολὺ παράξενο. — Ὅταν λοιπὸν ἤμουνα στὶς κακίες μου μὲ αὐτὸ τὸ ἀφωσιωμένο πλᾶσμα ποῦ μὲ λάτρευε — γιὰτὶ ἡ ἀχαριστία ἀρχίζει νὰ ἀνθίξῃ στὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν πρώτη αὐγὴ τῆς ζωῆς — ἀντὶ νὰ τὴ φωνάζω μὲ τὸ ὄνομά της, τὴν ἔκραζα Νταλαμανάρα, μὲ πολὺ μεγάλη εὐχαρίστησι, ἀφοῦ ἔβλεπα ὅτι αὐτὸ τὴν ἐπύκραινε. Καὶ ἐτραβοῦσα μάλιστα αὐτὸ τὸ κράξιμο ἀτελείωτο, σὰν νὰ εἶχε κάθε μία ἀπὸ τὶς πέντε συλλαβές, ὅπου ἔκαναν τὸ ὄνομα τοῦ χωριοῦ της, τὸ ὀλιγώτερο καμιμιὰ δεκαριὰ ἄλφα. Ἀργότερα, μὲ χρόνια, ἐκατάλαβα γιὰτὶ μοῦ φαίνονταν παράξενο αὐτὸ τὸ ὄνομα. Δὲν μοῦ ἔτυχε νὰ συναντήσω ποτὲ ἄλλη λέξι μὲ πέντε συλλαβές ὅλες ἀπὸ ἄλφα. Ὅσο γιὰ τὴ Μαχαβαράτα, ἂν ἤθελε μοῦ τὴ θυμῆση κανεῖς, αὐτὴ δὲν λογαριάζεται, ἀφοῦ εἶναι σανσκριτικὴ λέξις.

Ἄλλὰ αὐτὴ ἡ καλὴ μου νταντά, ὅλη ἀφοσίωσι καὶ θυσία γιὰ τὸ σπίτι μας, εἶχε ἓνα φοβερὸ ἐλάττωμα· μεγάλη φαντασία, χωριστὰ ἀπὸ τὴν φαντασία ποῦ εἶχε κληρονομήσει ἀπὸ τὶς διηγῆσεις τῆς κυροῦλας της καὶ τῆς μητέρας της. Δὲν ἦταν τρομαχτικὸ φάντασμα, ὅπου νὰ μὴ μοῦ μιλοῦσε γι' αὐτὸ κρυφά, ἐμπιστευτικά, σὰν σὲ ἐπίσημες ἐκμυστηρέυσεις. Ὅχι γιὰ νὰ μὲ τυραννῆ ἢ δυστυχισμένη, κάθε ἄλλο· ἴσως γιὰ νὰ μὲ προσφυλάττῃ, ἴσως καὶ γιὰ νὰ ἀνακουφίζε-ται ἡ ἴδια, κάθε φορὰ ποῦ τὴν περασμένη νύχτα τῆς εἶχαν κάνει τέρμενα καὶ βασανιστήρια τὰ φαντάσματα. Αὐτὰ λοιπὸν τὰ θηρία μοῦ ἔλεγε πὼς ἦσαν λεοντάρια, — τὸ μόνο δὰ ποῦ εἶχε δίκιο — ἀλλὰ νὰ μὴν πιστέψω πὼς στ' ἀλήθεια εἶναι μαρμαρωμένα. Ἄμα ἔλθουν τὰ μεσάνυχτα ξεκολλοῦν ἀπὸ τὸ κάστρο, ὀρβολοῦν κατὰ γῆς καὶ γυρίζουν τοὺς δρόμους τοῦ Ἀναπλιοῦ ὅσο νὰ βγῆ ὁ αὐγερινὸς μὲ δυνατὰ

οὐρλιάσματα, σάν τὰ σκυλιὰ ὅταν μοιριολογοῦν γιὰ κανένα κακὸ ποῦ θὰ ἔλθῃ, γιατί θυμοῦνται τὸν παλιὸ καιρὸ ποῦ ἦταν ἄρχοντες στ' Ἀνάπλι καὶ στὸ Παλαμῆδι καὶ στὸν Ἰτς Καλὲ οἱ ἀφεντιάδες τους. Δὲν δαγκάνουν ποτέ, δὲν μπορῶ νὰ πῶ τὸ ψέμα. Ἀλλὰ καθὼς ὁ Ὄξω ἀπὸ Δῶ ἔχει διατάξει νὰ μὴ μπορῇ νὰ τὰ ἰδῇ ἀνθρώπου μάτι, ἀλλοίμονο ἀπὸ τὸν ἀνθρώπο ποῦ θὰ τοῦ τύχῃ νὰ τριφτῇ τῇ νύχτα κανένα ἀπὸ αὐτὰ ἀπάνω του. Καὶ ἂν δὲν πεθάνῃ, θὰ τρελλαθῇ. Καὶ δὲν θὰ ἐτελείωνα ποτέ, μὲ τὴν ποικιλία ποῦ εἶχε αὐτὴ ἡ τρομακτικὴ διηγηματογραφία τῆς νταντᾶς μου. — Φθάνει μόνο νὰ πῶ, ὅτι «τὶς σκοτεινὲς νύχτες κυλοῦσαν ἀπὸ τὰ μπεντένια τοῦ Παλαμηδιοῦ στοὺς βράχους καὶ ἀπὸ κεῖ ὡς τὴ θάλασσα, ποῦ κοκκίνιζε καὶ ἔβραζε καθὼς ἔπεφταν μέσα, οἱ κολασμένες ψυχὲς τῶν Τουρκῶν, ποῦ σκοτώθηκαν, ὅταν τοὺς πήραμε τὸ Παλαμῆδι τ' Ἀγναντρέως. Καὶ νὰ ταν καὶ μονάχοι ὑπομονή; Μὰ τοὺς κάνουμε καὶ συντροφιά χιλιάδες Ὄξω ἀπὸ Δῶ, κρατῶντας μασσαλάδες μὲ ἀναμμένα δαδιά».

Ἔτσι πολλὲς νύχτες μου ἦσαν ὄλο λάμπεις καὶ φωτιὲς καὶ ἀλαφιάσματα ἀπὸ μονοκρητὰ καὶ οὐρλιάσματα. Γιατί ἔτσι μοῦ ἐφαίνονταν κάθε θόρυβος, γαύγισμα σκύλου, φωνὴ νυχτοπουλιοῦ, κάθε ἐκδήλωσις ζωῆς ἀπὸ ἐκεῖνες ποῦ ξυπνάει τὸ σκοτάδι καὶ ἀποκοιμίζει ἡ αὐγή.

Γιὰ τὶς νύχτες μου αὐτὲς τοῦ δυστυχομένου, βέβαια δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ πῇ κανεὶς μία ὠραία φράσι, ὅπου κάποιος δικός μας, ποῦ δὲν τὸν ἐνθυμοῦμαι, τὴν ἔγραψε κάποια φορὰ:

«Καὶ δὲν ἠκούετο εἰμὴ ἡ σιωπὴ, καὶ δὲν ἐφαίνετο εἰμὴ τὸ σκότος».

Δίκαια βέβαια θὰ τὸν ἐγοήτευσε, ὅταν τὴν εἶχε διαβάσει εἰς τὴν «Φαντασία» τοῦ Ντελίλ, ποῦ ἐπρόκειτο γιὰ ἓνα νέο ζωγράφο ὅπου ἐχάθηκε μέσα εἰς τὰς κατακόμβας τῆς Ῥώμης.

«Il ne voit que la nuit, n'entend que le silence».

Καὶ δὲν τὸν ἀδικῶ διόλου τὸ δικό μας λογοτέχνη ὅτι δὲν ἀντιστάθηκε στὴ γοητεία αὐτοῦ τοῦ στίχου, ἀφοῦ τὸ ἴδιο εἶχε πάθει καὶ ὁ Delil ὅπου τὸν ἴδιο στίχο τὸν εἶχε ἀντιγράψει, καὶ αὐτὸς ἀφοῦ τὸν ἐφρεσκάρισε μὲ λίγο βερνίκι,

ἀπὸ τὴν τραγωδία «Πύραμος καὶ Θίσβη» ἐνὸς πολὺ πολὺ παλαιότερου συμπατριώτου του, τοῦ Τεοφίλου :

«On n'oit que le silence, on ne voit que l'ombre».

*
* *

Καὶ κάτι ἄλλο ἐβασάνιζε πολὺ τὴν περιέργειά μου αὐτὴ τὴν ἐποχὴ. Ἦθελα νὰ ἰδῶ τὴν αἴθουσαν τῶν ὄπλων τοῦ Ὀπλοστασίου. Ἄλλ' αὐτὴ δὲν τὴν ἄνοιγαν παρὰ περιοδικῶς γιὰ ἀέρισμα καὶ καθαρισμό. Ἦταν σὰν μιὰ ἐκκλησία ὅπου ἀργὰ καὶ πού λὲς λειτουργίεται. Καὶ ὅμως χωρὶς νὰ τὸ ζητήσω, μιὰ μέρα μὲ πῆρε ἀπὸ τὸ τὸ χέρι ὁ πατέρας μου καὶ μὲ ὠδήγησε ἐκεῖ. Καὶ μοῦ ἐξήγησε γιὰ τὸ ἔκαμε. Τὸν εἶχαν μεταθέσει φρούραρχο στὴ Χαλκίδα, καὶ ἤθελε, μοῦ εἶπε, νὰ θυμοῦμαι ὅτι εἶδα τὴν αἴθουσα τῶν ὄπλων.

Καὶ θαρρῶ ὅτι ἀκούω ἀκόμη πῶς ἔτριξε ἡ κλειδωνιά, ὅταν ἓνας ἐπιλοχίας ἀρχιτεχνίτης ἐστρηφογύριζε μέσα τῆς μιὰ μεγάλη κλειδάρα, μὲ τὰ δύο του χέρια. Καθὼς ἄνοιξε ἡ βαρεῖα πόρτα, μιὰ διαπεραστικὴ ὑγρασία σὰν ὑπογείου, ἢ καλύτερα σὰν ἐρημοκλησιᾶς κλειστῆς ἀπὸ καιρὸ μᾶς ἐπλημμύρησε. Καὶ ὅμως ὁ πατέρας μου μοῦ εἶπε νὰ βγάλω τὸ καπελάκι μου καὶ ἔβγαλε καὶ αὐτὸς τὸ κασκέτο του. Ἄλλὰ μὲ μιὰ εὐλάβεια, ὅπου μὲ ἐκυρίευσε καὶ μένα, χωρὶς νὰ ξέρω γιὰτί, εἶδα ἐκεῖ ἓνα μεγάλο πλῆθος ὄπλα τοῦ στρατοῦ ἄλλα σὲ κυκλικὰς ὀπλοθήκες, καὶ ἄλλα σειρὰς σειρὰς, παράλληλες στοὺς τοίχους ἀπάνω σὲ ὑπόβαθρα. Μοῦ ἔκαναν ἔτσι καθὼς ἔλαμπαν, — ἓνα δάσος ἀπὸ λόγχες — μιὰ ἐντύπωσι πολὺ ἐπιβλητικὴ.

Ἄλλὰ τότε ὁ πατέρας μου εἶπε :

— Ὅλα αὐτὰ πού βλέπεις εἶναι ὠραῖα ὅπου λάμπουν ἔτσι βαλμένα μὲ τάξι. Ἄλλὰ ἐγὼ σὲ ἔφερα τὸ περισσότερο γιὰ νὰ σοῦ δεῖξω ἄλλα πράγματα. Ὅταν μεγαλώσης θὰ τὰ καταλάβῃς καλά. Φτάνει μόνον ὅσο γιὰ τώρα πάντα νὰ θυμᾶσαι, ὅτι αὐτὰ τὰ ἀρπάξαμε ἀπὸ τὰ χέρια τῶν Τούρκων, μέσα στίς φωτιὰς καὶ στὰ αἵματα τῶν πολέμων, ὅπου πολεμοῦσαμε ἐννιά χρόνια, γιὰ νὰ ἐλευθερωθοῦμε.

Μοῦ εἶπε καὶ ἐσήκωσα τὰ μάτια ψηλὰ στοὺς τοίχους γύρω κοντὰ στὴν ὀροφή καὶ μοῦ ἔδειξε κρεμασμένες ἐπάνω σὲ γερά κοντάρια μισοξεδίπλωτες ἀρκετὲς σημαίαις μὲ διάφορα χρώματα. Ἄλλες ἦσαν πράσινες, ἄλλες κόκκινες, ἄλλες ἄσπρες, μουντὲς καὶ ξέθωρες ὅλες ἀπὸ τὴν πολυκαιρία, ὅπου στὴ μέση τὶς ἐστολίζαν ἄστρα καὶ μισοφέγγαρα καὶ μερικὲς καὶ ἄλλα στολίδια καὶ γράμματα.

— Γύρω σὲ κάθε μιὰ ἀπὸ αὐτὲς τὶς τούρκικες σημαίαις, παιδί μου, μοῦ εἶπε, ἔχει χυθῆ πολὺ αἷμα καὶ ἐχθρικό καὶ δικό μας. Κάθε μιὰ τους θυμίζει καὶ μιὰ ἑλληνικὴ νίκη. Θέλω νὰ θυμᾶσαι σὰν μεγαλώσης, πὼς αὐτὰ ποὺ βλέπεις σήμερα πρέπει νὰ σὲ μάθουν, περισσότερο ἀπὸ κάθε τί ποὺ θὰ διαβάσης, μὲ τί θυσίαις ἐγλυτώσαμε ἀπὸ τὴ σκλαβιά.

Μὲ ὄλο ποὺ δὲν ἐκαταλάβαινα πολλὰ πράγματα ἀπὸ αὐτὰ, αἰσθανόμουν νὰ χτυπᾷ μέσα μου ἡ καρδιά. Ἄλλὰ μήπως ἐκαταλάβαινα τίποτα περισσότερο καὶ ὅταν ἡ καλὴ μου μητέρα μὲ ἐσήκωνε στὰ χέρια, ἔμπρὸς στὴν Πύλη τοῦ Ἱεροῦ τῆς ἐκκλησίας γιὰ τὴ θεία Μετάληψι; Καὶ μήπως καὶ τότε ὀλιγώτερη κατάνυξι πλημμυροῦσε τὴν ψυχὴ μου ἀπὸ τὴν ἡμέρα ἐκείνη τῆς πατριωτικῆς λειτουργίας, ὅπου ἔκανε γιὰ τὸ παιδί του ὁ πατέρας μου μέσα εἰς τὴν αἴθουσα τῶν ὅπλων;

Ἄς φανταστῆ λοιπὸν κανεὶς τὴν ὀδύνη μου, ὅταν, ὠριμος πλέον ἄνδρας ὕστερα ἀπὸ πολλῶν χρόνων ὑπαλληλικὴ περιπλάνησι στὰς ἐπαρχίας εἶχα τοποθετηθῆ στὰς Ἀθήνας, ἔμαθα ὅτι ἡ αὐλοδουλεῖα δὲν ἤξεύρω τίνος ἀπὸ τοὺς ὄχι ὀλίγους ἀνθρώπους ποὺ αἰσθάνονται μέσα τους φλογερὴ τὴν ὑψηλὴ φιλοδοξία τῆς δουλοφροσύνης καὶ τοῦ αὐτοεξουτελισμοῦ, εἶχε χαρίσει αὐτὰ τὰ κειμήλια, τῆς ἐθνικῆς δόξης τὰ τρόπαια, εἰς τὸ Παλάτι, ὅπου ἐκεῖ μέσα γιὰ χρόνια τοὺς εἶχε ἀνατεθῆ ὁ τιμητικὸς προορισμὸς νὰ στολίζουσι τὴν αἴθουσαν τοῦ θρόνου, παραστάτιδες καὶ δορυφόροι τοῦ βασιλικοῦ μεγαλείου. Ἄλλ' ἄς ἀναμετρήσῃ ἔπειτα καὶ τὴν ἀγαλλίασι τῆς ψυχῆς ἐνὸς γέροντος, ὅταν ἤλθι ἡ εὐλογητὴ ὥρα νὰ λάβουσι τὴ θέσι τους εἰς τὸ Ἱστορικὸν Μουσεῖον τῆς Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας, ὅπου ἐπῆγα καὶ τοὺς εἶδα ἐκεῖ τοὺς παλαιούς μου γνωρίμους, τὰ ματωμένα σύμβολα τῶν

παλαιῶν ἀγώνων μας, πού ὁ λατρευτῆς μνήμης πατέρας μου τὰ εἶχε παρουσιάσει τότε στό παιδάκι του τῶν ἕξι χρόνων.

Καί δὲν ἠμποροῦσε παρὰ ἐκεῖ γὰ εἶναι ἡ θέσις των. Γιατί ἐκεῖ εἶναι ἕνας σοφὸς ἱστορικός, ἀλλὰ καὶ ἐμπνευσμένος ἱεροφάντης καὶ τελετουργὸς τῶν μνημοσύνων τῆς Ἑθνικῆς δόξης καὶ τῶν Ἑθνικῶν μαρτυρίων ὁ πρόεδρος τῆς Ἐθνολογικῆς ἐταιρείας Κωνσταντῖνος Ράδος, ὅπου δὲν περιορίζεται μόνο νὰ χύνη τὸ φῶς τῆς παντοδαπῆς σοφίας του ἀπὸ τῆς καθηγετικῆς ἔδρας καὶ μὲ τὸν πλοῦτον τῶν συγγραφῶν του ἐπὶ τῆς ἱστορίας τοῦ Γένους, ἀλλὰ τὴν ἐνσαρκώνει καὶ τὴν σωματοποιεῖ εἰς τοῦ Ἱστορικοῦ Μουσείου τὰ κειμήλια. Καὶ διαρκῶς ἀγωνίζεται νὰ πολλαπλασιάσῃ τοὺς θησαυροὺς πού περικλείει, ζωντανὲς σελίδες, εὐγλώττους ἀν καὶ ἀφώνους μάρτυρας καὶ δοξασμένων ἡμερῶν, καὶ περιπετειῶν μαρτυρίων καὶ πένθους, ἀλλὰ καὶ σφαλμάτων καὶ ἡμερῶν ὄνειδους, καὶ φρίκης, ὅπου πολλὰ μάλιστα ἀπὸ αὐτὰ ἀποκαλύπτουν συμβάντα, καὶ ἐξηγοῦν λεπτομερειακὰ γεγονότα, ὅπου οὔτε τὰ ἐγγώρισε οὔτε τὰ ἐμάντευσεν ἡ γραπτὴ τοῦ ἔθνους ἱστορία, γεγονότα ὅπου ἐκεῖ μέσα μᾶς ὁμιλοῦν ὑποβλητικὰ γιατί μᾶς κάμνουν νὰ τὰ βλέπωμε ἐμπρός μας καὶ νὰ τὰ ψηλαφοῦμε . . .

*
* *

Ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ εἶχε συμβῆ καὶ ἕνα κοσμοϊστορικὸ γεγονός, ὅπου ἄφησε καὶ αὐτὸ ἀνεξάλειπτες ἀναμνήσεις στὴν παιδική μου ψυχὴ.

Ἦταν πάντα στρατιωτικὴ πόλις τὸ Ναύπλιον. Ἦσαν τότε ἀκόμη ἐκεῖ καὶ πολλοὶ φιλέλληνες καὶ Βαυαροί, ὅπου εἶχαν νυμφευθῆ ἑλληνίδες καὶ δὲν ἀκολούθησαν τῇ Βαυαρικῇ Ταξιαρχίᾳ, ὅταν ἀνεκλήθη, ἀμα ἀποκτήσαμε σύνταγμα. Μαζὶ μὲ δικούς μας ἀξιωματικούς πολλὰς φορὰς ἐσυγκεντρῶνουνταν εἰς τὸ Ὀπλοστάσιο, ὅπου τοὺς ἐτραβοῦσε, (ἠμπορῶ νὰ τὸ πῶ ὕστερα ἀπὸ σαράντα χρόνια ἀφοῦ ἔκλεισε τὰ μάτια) ἡ συντροφιά τοῦ πατέρα μου, γιατί μὲ τὸ νὰ εἶναι σπουδαστὴς εἰς τὴν Ἰόνιον Ἀκαδημία, πρὶν νὰ δραπετεῦσῃ ἀπὸ τὸ σπῆτι του, διὰ νὰ δράμῃ στὸν Ἀγῶνα, ἐγγώριζε καὶ

γαλλικά και άρκετά την άγγλική. Άλλά και στην ιστορική πλατεία του Ναυπλίου έμαζεύουνταν τα βράδια εις του Τριαντάφυλλου το καφενείο, όπου ήταν και ζαχαροπλαστείο μαζί. Και τουτο εξηγεί, γιατί θυμούμαι ακόμα το όνομα του ζαχαροπλάστου. Γιατί όταν έτρώπωνα κ' εγώ εκεί δίπλα στον πατέρα μου, το ήξευρα πολύ καλά ότι ένα λουκούμι και ένα κροκέτο μου ήταν πάντοτε έξασφαλισμένα.

Έκει λοιπόν άλλη κουβέντα δέν έγίνονταν τότε παρά ότι οι Άγγλογάλλοι έκαναν ένα τρομερό πόλεμο στους Ρώσους μαζί με τους έχθρους μας τους Τούρκους, όπου και τότε έμεις τους πολεμούσαμε. "Άς φαντασθῆ λοιπόν κανεις το μίσος μου για τους Άγγλογάλλους, που έγιγαντώθηκε ακόμα δυνατώτερο, όταν έμαθα ότι μάς έπῆραν τον Πειραιά και τας Αθήνας. Έπέμενα πολύ να μου δείξουν έναν Άγγλογάλλο. Είχα τον κρυφό μου σκοπό: να τον επαιρνα με τις πέτρες. Τότε ο πατέρας μου μου έδειξε ένα γέροντα Γάλλον φιλέλληνα της συντροφιάς τους, όπου έφτερουγισε το όνομά του από της μνήμη μου, (άν δέν ήταν ο Τουρέ) που πολύ τον συμπαθούσα, είτε από ευγνωμοσύνη, είτε από ύστεροβουλία, δέν ήξεύρω, για τα λουκούμια που μου έφιλοδωρούσε. «Μά τον κύριο» είπα τότε του πατέρα μου «εγώ πολύ τον αγαπῶ. Δέν είναι Άγγλογάλλος, μονάχα Γάλλος». Έσκασαν τότε όλοι στα γέλοια, βέβαια εις βάρος μου, αυτό το έβλεπα, αλλά χωρίς να ήμπορῶ να έννοήσω την αίτια.

Και διά να πάθη μεγαλύτερη σύγχυσι το παιδικό μου μυαλό ευρέθηκε να έλθη εκείνες τις ήμέρες ένας Άγγλος μηχανικός, για να διορθώση κάποιες μηχανές στο Όπλοστάσιο. Ένας αγαθός νέος με το γέλοιο στο στόμα όπου πολύ τον συμπάθησα. Άλλά τί με τουτο! Και αυτός ήταν πολύ Άγγλος δέν ήταν Άγγλογάλλος. Και επειδή και τότε έδέχθηκαν την παρατήρησί μου με τα ίδια γέλοια, έσχημάτισα την πεποίθησι, ότι μου τους εκρυβαν τους Άγγλογάλλους όπου ήταν εις το Ναύπλιον. Έφανταζόμουν τον Άγγλογάλλο ένα χωριστό είδος ανθρώπου άλλης κατασκευής, ίσως άνθρωπο, μα ίσως και λίγο από θηρίο.

Και όλα αυτά έφούντωσαν στην ψυχή μου περισσότερο

μία ημέρα, όπου ἦλθε ἐκεῖ στὸν κύκλο τῆς πλατείας ὁ Φρούραρχος καὶ εἶπε ὅτι οἱ Ἀγγλογάλλοι ἐκυρίευσαν τὸν Πύργο τοῦ Μαλακῶφ, ἀφοῦ ἐσκοτώθηκε χιλιάδες καὶ χιλιάδες κόσμος· καὶ ἐξηγοῦσαν, ὅτι αὐτὸ ἦταν ἓνα ὀλοστρόγγυλο φρούριο μὰ πολὺ μεγάλο καὶ ψηλὸ μὲ πολλὰς μπαταρίες κανόνια ὡς ἀπάνω, πού ἐστένευε.

Θὰ τὸ εἶχα ξεχάσῃ βέβαια αὐτὸ τὸ ὄνομα τοῦ Μαλακῶφ ἀπὸ τότε, ἂν δὲν μοῦ συνέβαινε μὲ αὐτὸ κάτι πολὺ περιεργο. Εἶχαν περάσει πολλοὶ μῆνες, ὅταν μιὰ μέρα μοῦ λέγει ὁ πατέρας μου:

— Αὔριο εἶναι Κυριακή, εἶπα τοῦ Δημητράκη νὰ σὲ φέρῃ τὸ ἀπόγευμα στὴν πλατεῖα, πού θὰ παίξῃ ἡ μουσικὴ. Θὰ εἶμαι καὶ ἐγὼ μὲ τὴ μαμμά σου καὶ μὲ τὴ θεία σου. Θὰ ἴδῃς κάτι πού δὲν τὸ βάζει ὁ νοῦς σου.

Ἐννοεῖται ὅτι τὸν ἀνέκρινα μὲ ἐνάγωνια περιέργεια.

— Νά, μοῦ εἶτε, λιγωμένος στὰ γέλοια· οἱ περισσότερες κυρίες στὴν πλατεῖα θὰ εἶναι μπασμένες, χωριστὰ ἢ κάθε μία, σ' ἓνα δικό της Πύργο τοῦ Μαλακῶφ.

Καὶ ἀλήθεια δὲν τὸ ἔβαζε ὁ νοῦς μου ὅτι εἶδαν τὰ μάτια μου. Κάθε κυρία ἦταν μπασμένη μέσα σ' ἓνα φόρεμα τόσο φουντωτό, τόσο φουσκωμένο, ὅπου στὰ πόδια ὁ γύρος θὰ εἶχε διάμετρο κοντὰ δύο μέτρα. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἐστένευε λίγο, λίγο, ὅσο πού ἔφθινε στὴ μέση. Τότε ἀπὸ ἐκεῖ ἐξεφύτρωνε ἡ μέση τῆς κυρίας σφιγμένη δυνατὰ, ἕως τ' ἀπάνω τοῦ στήθους, ὅπου τὸ λαιμὸ τὸν ἐπολιορκοῦσαν στενὰ φουντωτὲς νταντέλες.

— Τέτοιος ἦταν ὁ Πύργος τοῦ Μαλακῶφ, μοῦ εἶπεν ὁ πατέρας μου.

Ἄλλὰ γιὰ μένα αὐτὰ τὰ «μαλακόφια», ὅπως τὰ εἶχαν βαφτίσει, ὅπου ἀργότερα ὅταν ἄρχισαν λίγο νὰ ξεφουσκώνουν τὰ μεταβάφτισαν «κρινολίνα», ἐφαίνονταν σὰν πολὺ πλατεῖα βαρέλια ὀρθά, ἀνοιχτὰ ἀπὸ πάνω, ἀλλὰ βαρέλια πού περιπατοῦσαν, ἐνῶ μέσα ἀπὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ ἐξεπρόβαλλε μία κυρία ἀπὸ τὴ μέση κι' ἀπάνω.

Αὐτὰ τὰ εἶχα τρομερὰ στὸ στομάχι μου ὅπως καὶ ὅλως ὁ κόσμος, ὅσο πού ἐπέρασαν, ὅπως κάθε μόδα. Ἄλλὰ ἐνθυμοῦ-

μαι διαφορετικὰ τὰ καπέλλα πού φοροῦσαν ἐκείνου τοῦ καιροῦ οἱ κυρίες: Ἐκλείνει τὸ καπέλλο ἀπὸ ὅλα τὰ μέρει στὸ κεφάλι καὶ ἄφηνε ἐλεύθερο μόνο τὸ πρόσωπο. Ἐλεύθερο! Ὁ λόγος τὸ λέει γιατί καὶ τὸ πρόσωπο ἦταν βαλμένο μέσα σὲ ἓνα εὐμορφω πλαίσιο κυκλικό, ὅπου σ' αὐτὸ ἐτελείωνε τὸ καπέλλο, καμωμένο ἀπὸ ὠραῖα τεχνικὰ ἄνθη, τὸ περισσότερο τριαντάφυλλα, πού τὸ ἐτερμάτιζε ἔμπρὸς εἰς τὸ λαιμὸ ἕνας πελώριος φιογῆκος ἀπὸ πλατεῖς κορδέλλες. Τί συμπαθητικὲς πού μοῦ ἦσαν μέσα σ' αὐτὸ τὸ πλαίσιο οἱ ἀγαπημένες μορφές, ὅπου ἀπὸ τόσον καιρὸ ἔχουν ἐξαυλωθῆ, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ λείψουν ποτὲ ἔμπρὸς ἀπὸ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου!

*
* *

Γνωρίζω πολὺ καλὰ τὸ μυστικὸ πῶς νὰ κατορθώῃ κανεὶς νὰ γίνεταί ἀνιαρὸς. Μοῦ τὸ ἔχει ἐμπιστευθῆ καὶ ἔμένα ὁ Βολταῖρος. Γιὰ νὰ τὸ ἐπιτυγχάνῃ κανεὶς, λέγει, δὲν ἔχει παρὰ νὰ τὸ διηγῆται ὅλα χωρὶς τίποτε νὰ παραλείπῃ:

Le secret d' ennuyer est celui de tout dire.

Καὶ ὅμως μὲ ὅλη τὴν ἐπίγνωσι αὐτοῦ τοῦ κιδύνου θὰ διηγηθῶ καὶ ἓνα ἄλλο ἐπεισόδιο ἀπὸ τὰ ἀπόμακρα ἐκεῖνα χρόνια τῆς ζωῆς μου, πού δὲν εἶναι διόλου φαιδρὸ—κάθε ἄλλο. Καὶ βέβαια καλύτερα θὰ ἦτο νὰ μὴν ἀκολουθοῦσε καὶ αὐτὸς ὁ κρίκος τοὺς ἄλλους ὄλους τῆς ἀδιάσπατης ἀλυσίδας τῶν ἀναμνήσεων. Ἀλλὰ δὲν ἠμπορεῖ νὰ κάμνῃ κανεὶς ἐπιλογὴ. Καὶ γιὰ τέτοιες περιστάσεις βέβαια ἐξεγείλισε τὸ παράπονο τοῦ Λαμαρτίνου εἰς τὸ στίχο: «*Αναμνήσεις ὀχληρὲς πάντα θὰ μ' ἀκολουθῆτε; (Importuns souvenirs, me suivez vous sans cesse?)* Γιατί ἔχουν καὶ οἱ μικροπαδικὲς ψυχὲς τίς πίκρες τους, τίς ἔχουν πολλὰς φορὲς μάλιστα τραγικὲς καὶ μεγάλες, ὅσο καὶ ἂν φαίνεται τοῦτο παράξενο γιὰ μία ζωὴ, χθεσινὸ ἀκόμα σπέρμα στὴν πλάσι πού ὅτι ἀνοίγει τὰ πρῶτα φυλλαράκια του στοῦ ἡλίου τὸ φῶς. Καὶ ἡ ὀδύνη εἶναι σύντροφος τῆς ζωῆς, ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ πού τὴν ἐμφανίζει ἡ γέννησις, μὲ τὸ διάτορο κλάμα τοῦ νεογέννητου, ὡς τὸν ἐπιθανάτιο ῥόγχο. Καὶ μήπως τὸ βῆμα

στη ζωὴ δὲν εἶναι τὸ ἴδιο καὶ τὸ πρῶτο γιὰ τὸ θάνατο; Ἄλλὰ, χωρὶς νὰ εἶναι τοῦτο παραδοξολογία, ὄχι μόνον δὲν εἶναι δυστύχημα ἢ ὀδύνη, ὅπως πρῶτος τὸ ἀνεκήρυξεν ὁ Ἐλεάτης, διὰ νὰ ἐπαναλαμβάνῃ τοῦ Ζήνωνος τὸ δόγμα τοῦτο ἔκοιτε κάθε ὀρθὴ ἀνάλυσις τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ἀλλὰ εἶναι καὶ παρηγορήτρα, καὶ ἀπόλαυσις ὑψηλῆ, σὲ κάθε συμφορὰ. Φθάνει νὰ θυμηθῇ κανεὶς τὸ φαιδρὸ χαμόγελο τοῦ Σωκράτους, ὅταν ἔπινε τὸ κώνειον, ὅπου οὔτε τῆ θυσία τοῦ ἀλέκτορος εἰς τὸν Ἀσκληπιὸ ἐλησμόνησε τὴν ὑπερτάτη ἐκείνη στιγμή. Χώρα ὅπου ὁ πόνος, ἢ ὀδύνη, ἔξαγνίζουσι καὶ τὴ χυδαιότερη ψυχῆ, καὶ σπρώχνουσι τὴν ἀγαθοεργίαν καὶ τὴν εὐσπλαγγίαν καὶ τὶς σκληρότερες καρδιές, ὅπου ποτὲ δὲν θὰ τὸ κατώρθωνε ἢ ἀδιατάρακτῃ εὐτυχίαν.

Ἄλλὰ ξεχάστηκα βλέπω σ' αὐτὸ τὸ προοίμιον τοῦ ἐπεισοδίου πού θὰ διηγηθῶ, καὶ πού μου ἀφῆκε τόσο πικρὴ ἀνάμνησι.

Ἐπερνοῦσε μέρα παρ' ἡμέραν ἀπὸ τὴν πόρτα μας ἕνας γυρολόγος μανάβης, ὅπου ἐγύριζε τὰ κοντινὰ χωριά μὲ ἕνα γαϊδουράκι φορτωμένο λαχανικά, πουλερικά, φρούτα τοῦ κάθε καιροῦ καὶ ὅτι ἄλλα πράγματα ἠμποροῦσε νὰ βρῇ στὰ χωριά πού ἐγύριζε. Τὸ ἐλάτρευα αὐτὸ τὸ γαϊδουράκι, μικρόσωμο κ' ἀδύνατο, πού μόνο μὲ ἀλύπητο ξύλο τὸ ἐχόρταινε ὁ ἀφέντης του. Καὶ κάθε πού χτυποῦσε τὴν πόρτα ὁ μανάβης ἐρροβολοῦσα δυὸ δυὸ τὰ σαλοπάτια τοῦ σπιτιοῦ καὶ τὸ χαίδενα καὶ τὸ ἀγκάλιαζα καὶ τὸ ταῖζα φέτες ψωμί, ὅσο ἤθελε, πού γι' αὐτὸ μὲ ἐπερίμενε ὁ γαϊδουρολάτης. Καὶ τὸ ἀδικημένο ζῶο μ' ἐκύτταζε μὲ τὰ γλυκά του μάτια, πού ἔλαμπε ἢ εὐγνωμοσύνη, καὶ ἔφερε τὴ μούρη του στὸ μάγουλό μου, σὰν νὰ ἤθελε νὰ μὲ φιλήσῃ. Τὸ ἀδύνατό του μυαλὸ πιστεύω πὼς θὰ τὸ ἐκούραζε, γιὰ νὰ ἐννοήσῃ αὐτὴ τὴν καλομεταχείρισι ἀπὸ μένα, ἀφοῦ μὲ τὸ νὰ εἶναι ζῶο λιτὸ, καρτερικὸ, ἐργατικὸ ὀγαθὸ, ἀνεκτικὸ καὶ ἀνυπεράσπιστο, γι' αὐτὰ του τὰ ἐλαττώματα, ἢ ἀνθρώπινη ἀνανδρία τοῦ ἐπιδαψιλεύει κατὰ προτίμησι ὅλη τῆς τὴν περιφρόνησι καὶ ὅλη τῆς τὴ θηριωδία μαζί.

Ὁ πατέρας μου ἐπρόκειτο νὰ πάη ἐκεῖνες τὶς ἡμέρας μὲ

τὸν ἀναπαυμένο τὸν ἀδελφὸ μου στὰς Ἀθήνας. Μιὰ μέρα ἀπὸ τὶς πολλές, πού ἔβλεπε αὐτὴ τὴ σκηνὴ ἔμπρός του, μοῦ εἶπε μὲ τὸν ἀλησμόνητο τόνο τῆς τρυφερότητος, ὅπου μὲ εἶχε συνηθίσει:

— Ἐννοια σου. Ὅταν ἔλθωμε μὲ τὸν ἀδελφὸ σου ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, θὰ σοῦ φέρω ἐγὼ ἓνα γαϊδουράκι σὰν αὐτὸ, ὅπου νὰ εἶναι δικό σου, κ' ἐσὺ μονάχα νὰ τὸ ὀρῶξῃς.

Εἶχε βέβαια ὑπεριτιμήσει ὁ καλὸς μου πατέρας τὸ βαθμὸ πού εἶχε ἀναπτυχθῆ ἡ νοημοσύνη τοῦ παιδιοῦ του, ὅταν τοῦ ἐξέφυγε αὐτὴ ἡ ὑπόσχεσις. Συμβαίνει αὐτὸ συχνά: οἱ μεγάλοι νὰ λανθάνονται σ' αὐτὴ τὴν ἐκτίμησι, καὶ ἴσως αὐτὸ νὰ εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς πλέον ἐπικίνδυνους σκοπέλους γιὰ τὴν παιδαγωγικὴν.

Ὅπως νὰ εἶναι, ἦταν τόση ἡ χαρὰ μου, ὅπου ἐγὼ πού δὲν τοὺς εἶχα ἀποχωριστῆ ποτὲ ἕως τότε, δὲν ἔβλεπα τὴν ὥρα νὰ φύγουν. Καὶ ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἄλλη μέρα ἐδόθηκα στὶς φροντίδες γιὰ τὴν ἐτοιμασίαν τῆς τροφῆς γιὰ τὸ γαϊδουράκι μου. Ἦταν, θυμοῦμαι, ἀνοιξι, καὶ ὁ περίβολος τοῦ Ὀπλοστασίου γεμάτος ἀπὸ πλούσια βλάστησι. Μὲ τοὺς συνομίληκους τῆς συντροφιάς μου, πού τοὺς εἶχα δώσει ὑπόσχεσι μὲ ὅλη τὴν εἰλικρίνεια, ὅτι θὰ τὸ καβαλοῦν καὶ αὐτοὶ μὲ τὴ σειρά τους, ἔμαζεύαμε κάθε εἶδος χόρτα, κατὰ προτίμησι λουλουδιασμένα, τὰ ἀπλώναμε, τὰ ξεραίναμε, καὶ ἔπειτα τὰ ἀποθηκεύαμε σὲ μιὰ μακριὰ παλιοκασέλα, πεταγμένη σὲ μιὰ ἄκρη τοῦ περιβόλου, ὅπου θαρρῶ πὼς τὴ βλέπω ἀκόμη, σταχτόμαυρη ἀπὸ τὶς πολυκερινὲς βροχὰς, μὲ τὰ σκουριασμένα σιδερικά της.

Ἐπέρασαν μέρες ὅπου ἓνα πρωὶ ἡ μητέρα μου καὶ ὁ ἀδελφός της, ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ, μοῦ εἶπαν ἔξαφνα:

— Πάμε νὰ τοὺς δεχθοῦμε. Σήμερα ἔρχονται.

Κατεβήκαμε στὴ προκυμαία, ὅπου μᾶς ἐπερίμενε ἡ βάρκα τοῦ Ὀπλοστασίου. Πρώτη φορὰ ἀνοιγόμενοι μὲ αὐτὴ στὸν ὑγρὸ κάμπο τὸν πρασινογάλαξο, καὶ ἐγύριζα παντοῦ τὰ μάτια μὲ μιὰ ἀνέκφραστη ἔκστασι στὸ θαυμάσιο πανόραμα. Καθρέφτης λοιπὸν ἦταν ὅλο αὐτὸ τὸ νερό, ἀπὸ τὴ λιμνοθάλασσα ὡς πέρα στους Μύλους, πού τὸν ἔσπαζαν τὰ κουπιά,

μὰ πὸν ξανακολλοῦσε ἀμέσως καὶ καθρέφτιζε ἀνάποδα— μὰ γιὰτὶ ἀνάποδα; — ὅλα ὅπως ἦσαν, μὲ τὰ ἴδια τοὺς τὰ γλυκὰ χρώματα, τὸ Παλαμῆδι, καὶ τὴν Πρόνοια, καὶ τὸν Προφήτη Ἥλια μὲ τὰ πυκνὰ κυπαρίσσια του, καὶ τῆς ψηλῆς λευκῆς, καὶ τοὺς καλαμιῶνες στοὺς ὀλοπράσινους γιालοὺς καὶ τὶς χορταρένιες καλύβες μέσ' στὴ λιμνοθάλασσα, καὶ τὸ Μπούρτζι, ἀκόμα καὶ τὰ καϊκία καὶ τὶς ψαράδικες βάρκες πὸν ψάρευαν ἀραγμένους σκόρπιες. Καὶ τί τρέλλες πάλι ἦταν αὐτὲς πὸν ἔκαναν οἱ γλάροι μὲ τὶς φωνῆς καὶ τῆς βουτιῆς τοὺς; Ἄμ αὐτὴ πάλι ἡ μυρωδιὰ ἀπὸ τὰ φύκια, κ' ἡ ἄλλη ἡ παράξενη ἡ τόσο γλυκεῖα, ἀπαράλλαχτη σὰν νὰ εἶχαν ἀπλώσει κομμένα στὰ δύο χιλιάδες ὀλοκόκκινα καρπούζια! ὦ! πόσο βαθιά, μὲ τί ἀνέκφραστη χαρὰ τὶς ἀνάσαινα αὐτὲς τὶς μυρωδιῆς μαζί μὲ τὴ γλυκεῖα ἀρμύρα τῆς θαλάσσης! ὦ! τί εὐμορφο, μὰ καὶ τί μεγάλο πὸν τὸν ἔβλεπαν πρώτη φορὰ τὸν κόσμον τὰ μάτια μου!

Μοῦ ἔδειξε τότε ἡ μητέρα μου τὴν Παναγίτσα, μιὰ ἐκκλησοῦλα στὸ ῥίζωμα τοῦ βράχου, λίγο παρέκει ἀπὸ τὰ «Πέντε Ἀδέρφια».

— Σὲ λίγο, μοῦ εἶπε, ἀπὸ κεῖ θὰ ξεπροβάλλῃ τὸ βαπόρι, μὲ τὸ μπαμπᾶ σου καὶ μὲ τὸν ἀδερφό σου.

— Καὶ μὲ τὸ γαῖδουράκι μου, εἶπα τότε.

Καὶ ἐφάνηκε. Ἐξύγωνε αὐτό, ἐξυγόναμε καὶ μεῖς μὲ τὴ βάρκα. Ἀπὸ τὴ μέση αὐτοῦ τοῦ βαποριοῦ τοῦ τότε καιροῦ, μιὰ καμινάδα ψηλότερη ἀπὸ τὰ δύο μικρὰ καταρτάκια του ἔξερνοῦσε πυκνὸ μαῦρον καπνὸ. Καὶ δίπλα ἀπὸ κάθε του πλευρὸ στὴ μέση ἦταν σὰν πρησμένο μὲ κάτι σανιδένιες φουσκες, ὅπου ἀπὸ κάτω τοὺς ἐχτυποῦσαν τὴ θάλασσα τὰ φτερὰ ἐνὸς τροχοῦ μὰ τόσο δυνατὰ, ὅπου ἔβραζε ἡ θάλασσα ἀσπρη σὰν ἀφρισμένο γάλα. Τίποτε ἔπειτα σὲ ὅλη μου τὴ ζωὴ δὲν μοῦ ἔκανε σὰν αὐτὸ τὴν ἐντύπωσιν τοῦ καταπληκτικοῦ καὶ τοῦ ὑπερφυσικοῦ. Μὰ νὰ, πὸν τὰ φτερὰ τῶν τροχῶν ἔπαψαν πλιά νὰ κοπανοῦν τὴ θάλασσα. Ἀλλὰ αὐτὸ ἔτρεχε ἀκόμα, ὄλο καὶ σιγώτερα, ὅσο πὸν σταθῆκε. Τότε ἀπάνω σὲ μία ταρατσιτσα μὲ κάγκελα, ὅπου ἐσκέπαζε καὶ τὶς δύο φουσκες στὴ μέση τοῦ βαποριοῦ, εἶδα τὸν πατέρα μου καὶ τὸν ἀδελ-

φό μου, πού μᾶς χαιρετοῦσαν μετὸ μαντήλι. Γύρω τοὺς ἔβλεπα πολλὰ κεφάλια. Μὰ ἓνα κεφάλι, ὅπου σὰν μεγαλύτερο ἔπρεπε νὰ φαίνεται καὶ ὅπου μετὸ τὴν λαχτάρα πολεμοῦσα νὰ τὸ ἰδῶ, δὲν τὸ εἶδα.

Ὅταν μπῆκαν στὴ βάρκα εἶδε ὁ πατέρας μου στὴ φυσιογνωμία μου μίαν ἐναγώνιο ταραχή, καὶ ἀμέσως μοῦ εἶπε: — Μὴ σὲ μέλη, παιδί μου, δὲν σὲ γέλασε ὁ πατέρας σου. Σοῦ τὸ ἔφερα.

Ἦταν πρῶτὴ ἀκόμη ὅταν ἐγυρίσαμε στὸ σπίτι. Ὁ ἀδερφός μου ἐπῆγε σὲ μίαν θείαν μου, μετὰ διάφορες παραγγελιές. Θὰ ἔμενε ἐκεῖ τὸ μεσημέρι. Ἀλλὰ σὲ λίγη ὥρα ἐμαζεύτηκαν στὴν τραπέζαν οἱ γονεῖς μου καὶ ἡ Παρασκευούλα, ὅπου μετὰ μίαν ἐπιβλητικὴν ἐπισημότητα, ἀφοῦ μετὰ ἔβαλαν κ' ἐκάθισαν, ἀνοιξαν εἰς τὸ τραπέζι ἐπάνω ἓνα πολὺ μεγάλο ξύλινο κουτί. Στὴν ἀρχὴ ἐφάνηκε χλόη χρωματισμένη πράσινη μιὰ πυκνὴ στίβα. Καὶ ἀπὸ αὐτὴ ἐτράβηξε ὁ πατέρας μου ἓνα γαῖδουράκι, ἀπὸ μίγαν, ὅπου γιὰ παιγνίδι θὰ ἦταν τὸ μεγαλύτερο πού θὰ μποροῦσε νὰ βρεθῆ. Βαθὺν σταχτὴ μετὰ γυαλιστὲς τρίχες, μετὰ ἓνα εὐμορφὸν κεφάλι, μετὰ μάτια ὅλο γλύκα, ὅπου τὸ κουνοῖσε ἀπάνω κάτω. Ἦταν στημένο ἀπάνω σὲ ἓνα ὑπόβαθρον πράσινο μετὰ ῥόδες καὶ σελωμένο μετὰ μίαν εὐμορφὴν πέτσινην σέλα καφεδιά καὶ μετὰ γκέμια πέτσινα, καὶ μετὰ σκάλες, καὶ μετὰ φάλαρα, καὶ μετὰ τὰ χάμουρα μπρούντσινα, πού γιὰ λίζαν σὰν χρυσάφι. Θυμοῦμαι μάλιστα πού ἀνάδιδεν καὶ μιὰ πολὺ χαρακτηριστικὴ μυρωδιὰ βερνικιοῦ. Βέβαια γιὰ παιγνίδι θὰ ἦταν τὸ ἀκριβώτερο πού ἐμπόρεσε νὰ βρῆ ὁ πατέρας μου.

Οἱ γονεῖς μου ἐπερίμεναν ὀρθοὶ ἀντικρύ μου, μετὰ φλογερὴν δόξαν νὰ δροσίουν τὰς καρδιὰς τοὺς μετὰ τὴν χαρὰ πού θὰ τοὺς ἔδιδεν ἡ ἔκρηξις τῆς χαρᾶς τοῦ παιδιοῦ τοὺς.

Ἀλλὰ ἐγὼ ἐσήκωσα τὰ μάτια μου δακρυσμένα καὶ μετὰ ἀναφυλλητὸ τοὺς ἐρώτησα:

— Δικό μου εἶναι τὸ γαῖδουράκι; δικό μου, νὰ τὸ κάνω ὅτι θέλω;

Καὶ ἡ μάννα μου ἡ φτωχή, ὅπου ἐνόμιζε ὅτι αὐτὸς μου ὁ δισταγμός ἦταν ἡ αἰτία πού ἐμπόδιζε νὰ ξεσπᾷ ἡ χαρὰ

μου, για τὸ ἀνέλπιστο δῶρο, πὸν δὲν τὸ πίστευα δικό μου, εἶπε μὲ λαχτάρα:

— Δικό σου, παιδάκι μου, δικό σου. Για σένα τὸ ἀγόρασε ὁ μπαμπᾶς σου. Μὲ τὴν ὑγεία σου νὰ τὸ χαίρεσαι.

Ἐγὼ ἐσηκώθηκα τότε ὀρθός, τὸ ἄρπαξα μὲ τὸ ἓνα χέρι ἀπὸ τὸ κεφάλι καὶ μὲ τὸ ἄλλο ἀπὸ τὴν οὐρά, καὶ τὸ ἐβρόντηξα κάτω καὶ μὲ ὅλη τὴ δύναμι πὸν εἶχα, ὅπου θὰ ἦτον μεγάλη, φαίνεται, γιατί ἐγέμισε ἡ κάμαρα ἀπὸ τὰ θρύμματα τοῦ ὠραίου παιγνιδιοῦ.

Ἄλλὰ τὴν ἴδια στιγμή ὕστερα ἀπὸ αὐτὴ τὴν κακουργία, ὅπου μὲ εἶχε σπρώξει ἡ ἀπελπισία μου, αἰσθάνθηκα μιὰ παράξενη ζάλη καὶ μοῦ χύθηκε μιὰ δυνατὴ κρουάδα στὸ κορμί, ὅπου χτυποῦσαν τὰ δόντια μου. Ἦταν τρομάρα; Ἦταν ἓνας αἰφνιδιασμός τύψεως τῆς συνειδήσεώς μου; Τὸ δεύτερο βέβαια, ὅπου ἐφούντωσε ἀκόμη δυνατώτερο, ὅταν ἐτόλμησα νὰ σηκώσω τὰ μάτια ἀπάνω στὶς ἀγιασμένες μορφὲς τῶν γονέων μου. Ἡ μάννα μου ἦταν κίτρινη σὰν λεμόνι καὶ τὰ χεῖλη τῆς ἔτρεμαν σὲ μιὰ σπαρακτικὴ σύμπτυξι. Ὁ πατέρας μου μὲ ἐκύτταζε χωρὶς διόλου θυμό, μὲ μιὰ ἀλησμόνητη γιὰ τὴν ψυχὴ μου ἔκφρασι ἀπορίας, μὲ τραγικὴ λύπη, ἐν ᾧ ἓνα δάκρυ ἄδρὸ ἐκυλοῦσε ἀπὸ τὰ μάτια του.

Δὲν μοῦ εἶπε λέξι. Ἄλλὰ μὲ σβυμένη φωνὴ εἶπε τῆς νταντᾶς μου, ὅπου δὲν ἠμποροῦσε κι αὐτὴ νὰ βαστήξῃ τὸ κλάμα:

— Μάξιψε, Παρασκευούλα, αὐτὰ τὰ θρύψαλα. Ρίξ τα στὰ σκουπίδια.

Ἀπὸ τότε δὲν ἠμποροῦσα νὰ σηκώσω κεφάλι γιὰ καιρό. Καὶ ὅσο θερμότερη μοῦ ἔδειχναν τὴν ἀγάπη τους οἱ γονεῖς μου, τόσο μέσα μου ἐφούντωνε ὁ καῦμός, ὅπου μοῦ εἶχε καταντήσῃ λυπομανία. Δὲν ἠμποροῦσε ποτὲ νὰ μοῦ φύγῃ ἀπὸ τὸ νοῦ ἡ ἔκφρασι, πὸν εἶχε λάβει ἡ μορφὴ τοῦ πατέρα μου καὶ τῆς μάννας μου ἐκείνη τὴν τραγικὴ στιγμή. Ἀργότερα ὁ πόνος μου ἔγεινε ἀκόμα βαθύτερος. Ὅταν ἐγνώρισα τί οἰκονομικὲς στενοχωρίες εἶχαν τότε οἱ γονεῖς μου καὶ τί στερήσεις εἶχε κοστῖσει εἰς τὴ φιλοστοργία τους τὸ πολῦτιμο ἐκεῖνο δῶρο!

Λέγουν ὅτι κάθε ὀδύνη τὴ σβύνει ἢ τοῦλάχιστο τὴ γλυκαίνει τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου. Μὰ ὑπάρχουσιν καὶ θλίψεις, ποὺ ὁ χρόνος, κι' ἄς τὸν λένε πανδαμάτορα, δὲν ἔχει καμμία δύναμι ἐπάνω τους. Κι' αὐτὲς εἶναι ἐκεῖνες, ποὺ φυτεῦουν στὴν ψυχὴ αἱ τύψεις τῆς συνειδήσεως. Καὶ ὅταν φτερουγίζουν αὐτοὶ ποὺ πικράναμε, ἀμείλικτο στέκει πάντα ἐμπρὸς μας τὸ ἐρώτημα: Μᾶς ἐσυγχώρησαν τάχα στὴ νέα τους ὑπόστασι; Καὶ ποία εἶναι αὐτή, ἂν ὑπάρχη; καὶ ποῖο εἶναι αὐτὸ τὸ ἄλυτο μυστήριον τῶν Ὑπὲρ Πέραν γιὰ τὴν ταλαίπωρον τοῦ ἀνθρώπου ψυχῆ; Ἀλλὰ σ' αὐτὴ τὴν ἐναγώνια ἀναζήτησι, ἀντὶ τῆς Γνώσεως φυτρώνει στὴν ψυχὴ ὁ Δισταγμός, ὅπως πολὺ ὀρθὰ τὸ εἶπεν ὁ Πασκάλ.

Μὰ ἔχει καὶ ὁ Δισταγμὸς ἀκόμη τὴ δύναμι νὰ συλῶνῃ τὴν ψυχὴ, γιὰτὶ δὲν εἶναι ἀσυμβίβαστος μὲ τὴν Ἐλπίδα, ὅπου ὄχι μόνον δὲν τὴν διώχνει, ἀλλὰ μᾶς τὴν φυλάττει: τελευταία τῆς ζωῆς ἀπόλαυσι.

Αὐτὴ τὴν ἀλήθεια ἔρριξε μέσα εἰς ἓνα στίχο του, στὸ ἐνδέκατο ἄσμα τῆς Κολάσεως ὁ Δάντης, ὅταν εἶπε ὅτι ὅπως ἡ Γνώσις ἔχει καὶ ὁ Δισταγμὸς τὴν ἀξία του.

Ναί. Ἔχει μεγάλο δίκιο ὁ Φλωρεντῖνος ψαλμωδός:
Che non men che saper dubbiar m' aggrata.

Ἀγούστος τοῦ 1924.

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Σ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

